

Лекція 5. Акти-документи суду, які ухвалюються та постановляються в апеляційній та касаційній інстанціях

2 години

Мета лекційного заняття: ознайомити студентів зі змістом та формою процесуальних документів суду (ухвал, окремих ухвал, рішень) в апеляційному та касаційному провадженні; навчити складати відповідні документи суду.

План лекційного заняття:

5.1. Зміст та форма процесуальних документів суду в апеляційному провадженні.

5.2. Зміст та форма процесуальних документів суду на стадії касаційного оскарження.

5.1. Зміст та форма процесуальних документів суду в апеляційному провадженні

Судом апеляційної інстанції у цивільних справах є: 1) апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду) знаходиться місцевий суд, який ухвалив судове рішення, що оскаржується; 2) Верховний Суд (переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції) (ст. 351 ЦПК України).

За Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є **апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах** (ч. 2 ст. 26 Закону).

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково (ч. 1 ст. 352 ЦПК України). В апеляційному порядку окремо від рішення суду можуть оскаржуватися також ухвали суду першої інстанції у випадках, передбачених ст. 353 ЦПК України.

Слід зазначити, що апеляційне провадження підпорядковується загальним принципам цивільного процесу, його правилам, але має певні винятки, зумовлені повноваженнями суду апеляційної інстанції. При постановленні та ухваленні процесуальних актів суд апеляційної інстанції повинен керуватися загальними вимогами ЦПК України та спеціальними нормами, які регламентують процедуру апеляційного провадження.

Згідно зі ст. 354 ЦПК України особа, яка має намір **оскаржити рішення суду першої інстанції**, має **протягом тридцяти днів** (раніше було протягом десяти днів) з дня проголошення рішення судом **подати апеляційну скаргу**. Якщо **оскаржуватиметься ухвала суду першої інстанції**, то апеляційна скарга повинна бути подана протягом **п'ятнадцяти днів** з дня її проголошення (раніше було протягом п'яти днів). відповідно до положень ч. 2 ст. 354 ЦПК України, учасник справи, якому повне рішення або ухвала

суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право **на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження**: 1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана **протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду**; 2) на ухвали суду – якщо апеляційна скарга подана **протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду**. Строк на апеляційне оскарження **може бути також поновлений** в разі пропуску з інших поважних причин (ч. 3 ст. 354 ЦПК України), крім випадків, зазначених у ч. 2 ст. 358 ЦПК України, в якій, зокрема, зазначено, що незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків: подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили). Отже, якщо особи доведуть суду поважність пропуску строку на апеляційне оскарження – подання апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції повинен постановити **ухвалу про поновлення такого строку**.

При поданні апеляційної скарги її зміст та форма повинні відповідати вимогам ст. 356 ЦПК України та з урахуванням вимог щодо порядку подання апеляційної скарги відповідно до ст. 355 ЦПК України. Якщо суд встановить, що апеляційну скаргу не оформлено відповідно до вимог ст. 356 ЦПК України, не сплачено суму судового збору, він повинен застосувати ст. 185 ЦПК України, тобто **залишити апеляційну скаргу без руху та надати скажникові строк для усунення недоліків апеляційної скарги**.

Після усунення недоліків апеляційної скарги у встановлений судом термін суддя повинен постановити **ухвалу про прийняття апеляційної скарги до розгляду**.

У випадку повернення апеляційної скарги, якщо не усунено її недоліки, суддя також повинен постановити ухвалу. Слід зазначити, що на відміну від попередньої редакції ЦПК України, в якій передбачалось, що апеляційна скарга адресується суду апеляційної інстанції, але направляється через суд першої інстанції, який ухвалив оскаржуване рішення, наразі, відповідно до положень ст. 355 ЦПК України апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

При апеляційному розгляді справи особа, яка подала апеляційну скаргу відповідно до положень ст. 364 ЦПК України може її доповнювати, змінювати, відкликати або відмовитись від неї. Доповнення чи зміна апеляційної скарги можливе протягом строку на апеляційне оскарження (ч. 1 ст. 364 ЦПК України). У разі доповнення чи зміни апеляційної скарги особа, яка подала апеляційну скаргу, повинна подати докази надсилання копій відповідних доповнень чи змін до апеляційної скарги іншим учасникам справи, в іншому випадку суд не враховує такі доповнення чи зміни. Відкликання апеляційної скарги можливе до постановлення ухвали про

відкриття апеляційного провадження. Відмова від апеляційної скарги можлива до закінчення апеляційного провадження (ч. 4 ст. 364 ЦПК України). У разі відмови від апеляційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги, постановляє **ухвалу про закриття апеляційного провадження**. Визнання апеляційної скарги іншою стороною враховується судом апеляційної інстанції у частині наявності або відсутності фактів, які мають значення для вирішення справи. У разі закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги на судове рішення повторне оскарження цього рішення особою, що відмовилася від скарги, не допускається. Після відкриття апеляційного провадження за ст. 362 ЦПК України можливим є заявлення клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги. У такому випадку суд апеляційної інстанції **закриває апеляційне провадження**, про що постановляє відповідну ухвалу, яка **може бути оскаржена в касаційному порядку**.

Після прийняття апеляційної скарги суддя-доповідач повинен у порядку підготовки справи до судового розгляду провести ряд процесуальних дій, передбачених ст. 365 ЦПК України.

Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач має доповісти про них колегії суддів, яка в разі необхідності вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій та призначення справи до розгляду (ч. 1 ст. 366 ЦПК України). Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до ЦПК України розглядається з їх повідомленням.

На стадії судового розгляду в апеляційній інстанції може мати місце таке ускладнення цивільного процесу, як відкладення розгляду справи у разі неявки у судове засідання осіб, які беруть участь у справі з поважних причин та якщо у справі немає відомостей про вручення їм судової повістки.

Якщо справа розглядається апеляційним судом, після закінчення судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (ч. 8 ст. 368 ЦПК України), де **за результатами розгляду** справи та виходячи із своїх повноважень **може прийняти постанову** або **постановити ухвалу**.

Так, ст. 381 ЦПК України передбачено, що суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги приймає постанову за правилами ст. 35 і глави 9 розділу III цього Кодексу з особливостями, зазначеними у ст. 382 цього Кодексу. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених ЦПК України, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному ЦПК України для постановлення ухвал суду першої інстанції. Постанова або ухвала суду апеляційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу, якщо інше не

передбачено ЦПК України. Таке положення ЦПК України має важливе значення через те, що у разі підписання рішення хоча б одним із суддів, який не розглядав справу, воно підлягає скасуванню.

Стаття 382 ЦПК України закріплює зміст постанови суду апеляційної інстанції, яка складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

- а) дати і місця її прийняття, номера справи;
- б) найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- в) імен (найменувань) сторін і особи, яка подала скаргу;
- г) найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дати ухвалення рішення, прізвища судді (суддів); часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення;

2) описової частини із зазначенням:

- а) короткого змісту позовних вимог і рішення суду першої інстанції;
- б) короткого змісту вимог апеляційної скарги;
- в) узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;
- г) узагальнених доводів та заперечень інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

- а) встановлених судом першої інстанції та неоспорених обставин, а також обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, і визначених відповідно до них правовідносин;
- б) доводів, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;
- в) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу;
- г) чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;
- г) висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції;

4) резолютивної частини із зазначенням:

- а) висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги;
- б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції, – у випадку скасування або зміни судового рішення;
- в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції;
- г) строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження.

Як бачимо, **постанова суду апеляційної інстанції складається з чотирьох частин:** вступної, описової, мотивувальної та резолютивної. Кожна з наведених частин має свої складові елементи.

За результатами розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції має право: (ст. 374 ЦПК України):

- 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення;
- 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити у

відповідній частині нове рішення або змінити рішення;

3) визнати нечинним судове рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених ЦПК України випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;

4) скасувати судове рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;

5) скасувати судове рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;

7) скасувати ухвалу про відкриття провадження у справі і прийняти постанову про направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

8) у передбачених ЦПК України випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пп. 1-7, що зазначені вище.

Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права (ст. 375 ЦПК України).

Підставами для скасування судового рішення повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни судового рішення відповідно до положень ст. 376 ЦПК України є:

1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;

2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;

3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;

4) порушення норм процесуального права або неправильне застосування норм матеріального права.

Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо:

1) справу розглянуто неповноважним складом суду;

2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими;

3) справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв судові рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, що підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частин.

Судове рішення, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню з направленням справи на розгляд за встановленою законом підсудністю, якщо рішення прийнято судом з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності) (ч. 1 ст. 378 ЦПК України). Справа не підлягає направленню на новий розгляд у зв'язку з порушеннями правил територіальної юрисдикції (підсудності), якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

Підставами для скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції, відповідно до положень ст. 379 ЦПК України, є:

1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;

2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;

3) невідповідність висновків суду обставинам справи;

4) порушення норм процесуального права чи неправильне застосування норм матеріального права, які призвели до постановлення помилкової ухвали.

Суд апеляційної інстанції скасовує ухвалу про відкриття провадження у справі та приймає постанову про направлення справи на розгляд до суду першої інстанції за встановленою підсудністю, якщо таку ухвалу прийнято судом із порушенням правил підсудності (ст. 380 ЦПК України).

Відповідно до ст.ст. 383, 268 ЦПК України в основному **всі рішення апеляційного суду проголошуються негайно після закінчення судового розгляду і прилюдно**, якщо справа розглядалася у відкритому судовому розгляді. При цьому **негайно може бути проголошене рішення суду в повному обсязі або його вступна та резолютивна частини**. В останньому разі передбачається, що рішення суду має великий обсяг і не може бути виготовлене у короткий термін, тому суд має повідомити дату, коли особи, які брали участь у справі, зможуть ознайомитися з його повним змістом.

Постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дня її прийняття (ст. 384 ЦПК України).

Як судом першої інстанції, так і судом апеляційної інстанції може постановлятися **окрема ухвала** (ч. 8 ст. 262, ст. 385 ЦПК України). Відповідно до ч. 10 ст. 262 ЦПК України, суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення.

5.2. Зміст та форма процесуальних документів суду на стадії касаційного оскарження

Судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд (ст. 388 ЦПК України).

Правом касаційного оскарження наділені учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки (ч. 1 ст. 389 ЦПК України). Ці особи **мають право оскаржити у касаційному порядку: 1) рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанову суду апеляційної інстанції**, крім судових рішень, визначених у ч. 3 ст. 389 ЦПК України); 2) **ухвали суду першої інстанції про:** забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову; повернення заяви позивачеві (заявникові); відмови у відкритті провадження у справі; відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності; закриття провадження у справі; залишення позову (заяви) без розгляду; повернення заяви про перегляд заочного рішення; відмови у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами; розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця; заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження; звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку; визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами (**після їх перегляду в апеляційному порядку**); 3) ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження, про повернення апеляційної скарги, про зупинення провадження, щодо забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, щодо зустрічного забезпечення, про відмову ухвалити додаткове рішення, про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали.

На стадії подання касаційної скарги може мати місце **пропуск строку**

на подання касаційної скарги (протягом тридцяти днів з дня проголошення рішення суду (ч. 1 ст. 390 ЦПК України) (раніше було двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду). Оскільки касаційна скарга **подається безпосередньо до суду касаційної інстанції** (ст. 391 ЦПК України), тому останній за заявою особи, яка подала скаргу, може **поновити цей строк, про що постановляється ухвала** (ч. 2 ст. 390 ЦПК України – учасник справи, якому повне судове рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення; ч. 3 ст. 390 ЦПК України – строк на касаційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин).

Відповідно до ч. 3 ст. 393 ЦПК України, касаційна скарга, якщо вона подана після закінчення строків, установлених ст. 390 ЦПК України, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, наведені нею у заяві, визнані неповажними, **залишається без руху**. При цьому **протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення касаційної скарги без руху** особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строку або **навести інші підстави для поновлення строку**. Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними, суддя-доповідач **відмовляє у відкритті касаційного провадження** на підставі п. 4 ч. 2 ст. 394 ЦПК України.

Одержавши касаційну скаргу, оформлену відповідно до встановлених ст. 392 ЦПК України вимог, суддя-доповідач (колегія суддів) вирішує питання про відкриття касаційного провадження (про відмову у відкритті касаційного провадження). За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження суддя-доповідач постановляє **ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі**, в якій вирішує питання про **витребування матеріалів справи**. Вказана ухвала **надсилається скаржнику та учасникам справи, яким додаються копії касаційної скарги та доданих до неї документів** (ч. 7 ст. 394 ЦПК України). В ухвалі про відкриття касаційного провадження **зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу**. Якщо разом з касаційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття касаційного провадження **встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань**. За наявності клопотання особи, яка подала касаційну скаргу, суд у разі необхідності **вирішує питання про зупинення виконання рішення (ухвали) суду або зупинення його дії** (ч. 8 ст. 394 ЦПК України). Ухвалу про відкриття провадження у справі або про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє **не пізніше ніж через десять днів з дня надходження касаційної скарги** або з дня закінчення строку на усунення

недоліків (ч. 9 ст. 394 ЦПК України) (раніше було три дні). Копія ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження разом з доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подавала касаційну скаргу, а копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції (ч. 10 ст. 394 ЦПК України).

Якщо касаційна скарга оформлена з порушенням вимог, встановлених ст. 392 ЦПК України, застосовуються положення ст. 185 цього Кодексу (вона залишається без руху), про що суддею постановляється відповідна ухвала, в якій зазначається строк для усунення її недоліків.

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження (ч. 3 ст. 398 ЦПК України) або **відмовитись від неї**. Якщо особа відмовилась від касаційної скарги, суддя постановляє **ухвалу про закриття касаційного провадження**, але при цьому має **роз'яснити** особі, що цих рішень особою, що відмовилась від скарги, не допускається (ч. 5 ст. 398 ЦПК України).

ЦПК України для касаційної інстанції передбачає **попередній розгляд справи** (ст. 401 ЦПК України). Попередній розгляд справи має бути проведений **протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем** колегією у складі трьох суддів **у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи**. Попередній розгляд справи палатою, об'єднаною палатою, Великою Палатою не проводиться. У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про проведення підготовчої дії та обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції. Суд касаційної інстанції **залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін**, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення. Відповідно до положень ст. 410 ЦПК України, суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін, якщо визнає, що **рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права**. Не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань.

Суд касаційної інстанції **скасовує судові рішення** за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення. Відповідно до положень ст. 411 ЦПК України, **судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд, якщо:**

- 1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції визнано підстави про відвід обґрунтованими;
- 3) судові рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, що зазначені в судовому рішенні;
- 4) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглянула справу;
- 5) справу розглянуто за відсутності будь-кого з учасників справи,

належним чином не повідомлених про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою;

б) судові рішення ухвалено судом з порушенням правил інстанційної або територіальної юрисдикції;

7) суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження;

8) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі.

Судове рішення, ухвалене судом з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), не підлягає скасуванню, якщо учасник справи, який подав касаційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

Підставою для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд є також порушення норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, якщо:

1) суд не дослідив зібрані у справі докази;

2) суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів, або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;

3) суд встановив обставини, що мають суттєве значення, на підставі недопустимих доказів.

Справа **направляється на новий розгляд до суду апеляційної інстанції**, якщо порушення норм процесуального права допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції. Висновки суду касаційної інстанції, в зв'язку з якими скасовано судові рішення, є **обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції** під час нового розгляду справи.

Підставою для скасування судових рішень суду першої та апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, що перешкоджають подальшому провадженню у справі.

Відповідно до положень ст. 412 ЦПК України, **підставами для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування**

закону, який підлягав застосуванню. Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частини.

Відповідно до положень ст. 413 ЦПК України, **суд касаційної інстанції скасовує постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишає в силі судове рішення суду першої інстанції у відповідній частині**, якщо встановить, що судом апеляційної інстанції скасовано судове рішення, яке відповідає закону.

Відповідно до положень ст. 414 ЦПК України, **судове рішення, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в касаційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених ст.ст. 255, 257 ЦПК України**. Нагадаємо, що відповідно до положень ст. 255 ЦПК України, **суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо:**

- 1) справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- 2) відсутній предмет спору;
- 3) набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами;
- 4) позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом;
- 5) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом;
- 6) суд встановить обставини, які є підставою для відмови у відкритті провадження у справі відповідно до п. 4, 5 ч. 1 ст. 186 ЦПК України;
- 7) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;
- 8) після відкриття провадження у справі між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Відповідно до положень ст. 257 ЦПК України, **суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду, якщо:**

- 1) позов подано особою, яка не має цивільної процесуальної дієздатності;
- 2) позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;
- 3) належним чином повідомлений позивач повторно не з'явився в судові засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає розгляду справи;
- 4) у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 5) позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду;
- 6) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до

третейського суду, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана;

7) дієздатна особа, в інтересах якої у встановлених законом випадках відкрито провадження у справі за заявою іншої особи, не підтримує заявлених вимог і від неї надійшла відповідна заява;

8) провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, викладених у ст.ст. 175, 177 ЦПК України, та не було сплачено судовий збір і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк;

9) позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору;

10) позивач у визначений судом строк не вніс кошти для забезпечення судових витрат відповідача і відповідач подав заяву про залишення позову без розгляду;

11) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

12) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення суду іншої держави, якщо право укласти таку угоду передбачене законом або міжнародним договором України, за винятком випадків, якщо суд визнає, що така угода суперечить закону або міжнародному договору України, є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Порушення правил юрисдикції загальних судів, визначених ст.ст. 19-22 ЦПК України, є обов'язковою підставою для скасування рішення незалежно від доводів касаційної скарги.

Якщо суд першої або апеляційної інстанції ухвалив законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи – сторони в спірних правовідносинах, що не допускають правонаступництва, після ухвалення рішення не може бути підставою для застосування положення ч. 1 ст. 414 ЦПК України.

Справа призначається до судового розгляду, якщо хоча б один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до судового розгляду **постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду.**

Відповідно до положень ст. 415 ЦПК України, суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги **приймає постанову.** Процедурні питання, **пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі,** а також в інших випадках, передбачених ЦПК України, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом **постановлення ухвал** в порядку, визначеному ЦПК України для

постановлення ухвал суду першої інстанції. Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу, якщо інше не передбачено ЦПК України.

Відповідно до положень ст. 416 ЦПК України, **постанова суду касаційної інстанції складається з:**

1) вступної частини із зазначенням:

- а) дати і місця її прийняття;
- б) найменування суду касаційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- в) найменування (ім'я) учасників справи і найменування (ім'я) особи, яка подала касаційну скаргу;
- г) найменування суду першої та (або) апеляційної інстанції, судове рішення якого оскаржується, номери справи, дати ухвалення судового рішення, прізвища та ініціалів судді (суддів);

2) описової частини із зазначенням:

- а) короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;
- б) короткого змісту вимог касаційної скарги;
- в) узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
- г) узагальненого викладу позиції інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

- а) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;
- б) доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;
- в) висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;
- г) дій, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд;

4) резолютивної частини із зазначенням:

- а) висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;
- б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи у суді першої інстанції та апеляційної інстанції, – у разі скасування рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення;
- в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції;
- г) повороту виконання у разі скасування рішень судів за наявності відповідної заяви та підстав.

У постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої

Палати.

Відповідно до положень ст. 417 ЦПК України, вказівки, що містяться в постанові суду касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи. Постанова суду касаційної інстанції не може містити вказівок для суду першої або апеляційної інстанції про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи.

Постанова суду касаційної інстанції проголошується за правилами, встановленими ст. 268 ЦПК України. Нагадаємо, що відповідно до положень ст. 268 ЦПК України, рішення суду проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, публічно, крім випадків, встановлених ЦПК України. Суд може проголосити лише вступну та резолютивну частини рішення суду. При проголошенні рішення суду суддя не оголошує такі відомості щодо учасників справи:

1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;

2) реєстраційні номери транспортних засобів;

3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;

4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні.

Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження. У разі неявки всіх учасників справи у судове засідання, яким завершується розгляд справи, або розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, суд підписує рішення без його проголошення. Датою ухвалення рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено – повне чи скорочене). Датою ухвалення рішення, ухваленого за відсутності учасників справи, є дата складення повного судового рішення. У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин рішення суд повідомляє, коли буде складено повне рішення. Рішення суду (повне або скорочене) підписується всім складом суду у день його складення і додається до справи. Після проголошення рішення суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення, крім випадків, визначених ЦПК України. Ухвали суду проголошуються негайно після їх постановлення за правилами проголошення рішень суду. В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку

Відповідно до положень ст. 419 ЦПК України, постанова суду касаційної інстанції **набирає законної сили з моменту її прийняття**. З

моменту прийняття постанови судом касаційної інстанції скасовані або визнані нечинними рішення, постанови та ухвали суду першої або апеляційної інстанції втрачають законну силу та подальшому виконанню не підлягають. Постанова суду касаційної інстанції є **остаточною і оскарженню не підлягає**.

Судом касаційної інстанції за ст. 420 ЦПК України може також постановлятися **окрема ухвала** (у випадках і в порядку, встановлених ст. 262 ЦПК України). Нагадаємо, що відповідно до положень ст. 262 ЦПК України, суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу (ч. 1). Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором (ч. 2). Суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення (ч. 3). Суд постановляє окрему ухвалу щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, подробиці доказів та направляє її прокурору чи органу досудового розслідування (ч. 4). В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги якого порушено, і в чому саме полягає порушення (ч. 5). Окрема ухвала надсилається відповідним юридичним та фізичним особам, державним та іншим органам, посадовим особам, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені судом недоліки чи порушення чи запобігти їх повторенню. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно (ч. 6). З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання (ч. 7). Окрему ухвалу може бути постановлено судом першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанції (ч. 8). Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується. **Окрема ухвала Верховного Суду оскарженню не підлягає**. Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має Велика Палата Верховного Суду щодо питань передачі

справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду (ч. 10). Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено.

Відповідно до положень ст. 421 ЦПК України, судові рішення суду касаційної інстанції вручаються (видаються або надсилаються) в порядку, встановленому ст. 272 ЦПК України. Копії судових рішень суду касаційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції. Відповідно до положень ст. 422 ЦПК України, після закінчення касаційного провадження справа протягом десяти днів повертається до суду, який її розглядав.

Контрольні запитання:

1. Які процесуальні документи постановляються судом апеляційної інстанції при відкритті провадження?
2. Охарактеризуйте повноваження суду апеляційної інстанції.
3. Охарактеризуйте зміст ухвали суду апеляційної інстанції.
4. Охарактеризуйте зміст постанови суду апеляційної інстанції.
5. Охарактеризуйте зміст ухвали суду касаційної інстанції.
6. Охарактеризуйте зміст постанови суду касаційної інстанції.